

A könyvtárak azt kapják vissza a társadalomtól, amit adni tudnak

Beszélgetés az állami díjas Arató Attilával

Április 5-e rendkívüli nap volt a Debreceni Megyei Könyvtárban. Ezen a napon nem az olvasószolgálat, hanem az igazgatói iroda bonyolította le a nagyobb forgalmat. Felettesek, munkatársak, pályatársak, olvasók, tisztelők és barátok adták egymásnak a kilincset, hogy kifejezzék jókívánságaikat Debrecen első, az ország negyedik állami díjas könyvtárosának. Gyakori vendég volt az igazgatói irodában a könyvtárak örömét és együttérzését kifejező táviratok kihordója, a postás is.

Valóban: osztatlan öröm fogadta a könyvtárosok körében az Állami Díj idej kiosztását. Egyrészt azért, mert hét év után újra kiérdemelte a szakma egyik képviselője ezt a magas kitüntetést, másrészt azért, mert Arató Attilát a könyvtáros társadalom ismeri, becsüli és szereti.

Hitem szerint ennek az interjúnak azt kell elsősorban bemutatnia, hogy Arató Attila milyen úton jutott el a közmegebecsülésnek, s ennek nyomán a kitüntetésnek erre a magas fokára. S mindjárt felelhetünk is egy mondattal erre a kérdésre: úgy, hogy a szocialista hazáért munkálkodó új értelmiség elkötelezett útját járta.

*

Szeghalmon született 1930-ban. Apja tanító, négyen voltak testvérek. Nyolcéves volt, amikor Vámospércsre költözött a család, hogy a gyerekek Debrecenben tanulhassanak. Bejáróként végezte el a Fazekas gimnáziumot, 1948-ban érettségizett, s a következő évben különbözőzeti vizsgával tanítói oklevelet szerzett. 1949-ben már tanító Vámospércsben, 80-as létszámú 3. osztály tanításával kezdi pályáját. De nemcsak tanító. 18 éves korában párttag, az EPOSZ, majd a MINSZ vezetőségi tagja. És falusi könyvtáros, falusi népművelési ügyvezető. Kora ifjúságától a pedagógus hivatás vonzásában él és a mozgalmi munka tennivalói kötik le. 1951-ben bevonul katonának, leszerelése után újra tanít Vámospércsben, de 1952 őszén már a DISZ megyei bizott-

ságának tanulmányi felelőse, a középiskolai és az egyetemi ifjúság mozgalmi életének irányításában kap szerepet.

Közben állandóan tanul is. 1950-ben Szegeden kezdi a tanári szakosítót, elvégzi az első évet, majd katonai szolgálata után az Eötvös Loránd Tudományegyetem történelmi tanszékén folytatja tanulmányait, ahol 1959-ben tanári diplomát szerez. 1961/62-ben elvégzi a Művelődésügyi Minisztérium kulturális akadémiajának irodalomesztétikai szakát, 1971-ben pedig a marxizmus—leninizmus esti egyetem esztétikai szakosító tagozatán fejezi be tanulmányait.

1956 januárjában kinevezik a Debreceni Városi Tanács népművelési osztályának vezetőjévé. Innen kerül 1963-ban a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár élére.

*

E sorok írója 1960-ben Debrecenben, a városi tanácsnál találkozott először Arató Attilával. Önálló városi fiókkönyvtár-hálózat megszervezéséről volt akkor szó, amelynek munkáját 1961-ben meg is indították, s a hálózatot évek folyamán ki is fejlesztették. Nem árt azonban emlékeztetni rá, hogy ezekben az években Hajdú-Bihar megye könyvtárügye minden fontosabb mutató szerint az utolsó előtti, a 18. helyen volt a megyék között. Nem volt egyetlen korszerűnek nevezhető könyvtára sem, s a megyei könyvtárnak nem volt tekintélye.

— *Nem látszott kilátástalannak egy elmaradt hálózat életébe való bekapcsolódás?*

— A kulturális forradalom kezdeteitől ismertem a könyvtári munkát. 1948-ban könyvtáros voltam Vámospércsen, az első vándorládák körforgalmát bonyolítottuk le a tanyavilágban. A katonaságnál kultúrszoba felelős és könyvtáros voltam. A mozgalmi munka során találkoztam az ifjúság és a lakosság művelődési, olvasási igényével. A népművelés igazgatási teendőinek végzése közben megismertem a művelődés szerkezetét s benne a könyvtárak helyét és szerepét. Mindez megérlette bennem, hogy ezt a pályát válasszam élethivatásul. *Saját kéresemre lettem könyvtárossá.* Ha nem is könnyű, de szép feladat volt: jó társakkal együtt munkálkodni a megye könyvtári elmaradottságának megszüntetéséért.

— *Segítették korábbi tapasztalataid a könyvtárosi feladatok tisztázását?*

— A mozgalmi gyakorlat a tömegek közötti forgolódásban tett otthonossá. A népművelés irányításában való részvétel során szélesebb áttekintést kaptam a művelődési területről. Mindkettő a *művelődéspolitikai szemléletet* érlelte bennem, azt, hogy kívülről is tudjam nézni a könyvtári életet, s kevesebb legyen várakozásaimban, tervezésemben az irrealitás.

— *Mik voltak az 1963-as könyvtári helyzetfelmérés első megállapításai?*

— Az első az, hogy a könyvtárosság komoly szakma, amelyet el kell sajátítani, meg kell tanulni. A második, hogy nehezebb időben kezdhettünk a hálózatfejlesztéshez, mint a szerencsésebb megyék. Hajdú-Bihar megye nem használta ki azt a kedvező, 1957-től 1963-ig tartó időszakot, amikor a legjobb lehetőség volt a könyvtárak fejlesztésére. Ebben egyaránt mulasztások terhelték a fenntartókat, irányítókat és a könyvtárosokat. A megyei könyvtárhálózatban akadtak nem idevaló emberek, de volt egy értékes mag, amely ma is a törzsgárdát alkotja. Rájuk lehetett támaszkodni. Össze kellett fogni ezt a társaságot, megvédeni, bátorítani az érdemeseket, igényt támasztani velük szemben, közben tisztázni a tennivalókat. Megteremtettük a bizalom légkörét.

— Harmadik megállapításunk az volt, hogy nem szabad látványos, gyors sikerekre törekedni. Alapozó jellegű feladatokat kellett végrehajtani először, a munkatársakat pedig ezeken a feladatokon keresztül megnyerni, s velük együtt törekedni az eredményekre. *A mérce volt: a hivatásszeretet* s a munka eredménye. Illúziók nélküli, józan helyzetismeret alapján, az országos lehetőségek figyelembevételével készítettük mérlegünket. Számot vetettünk azzal is, hogy hol áll a magyar könyvtárügy, mik a korszerű igények, mi a fejlesztés útja.

— *Hogy sikerült tájékozódnod a hazai könyvtárügyben?*

— Jól fogadott a szakma, kezdettől sok segítséget adott a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztálya, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Könyvtárosok. Tapasztalateserére először szomszédaimhoz látogattam el. Miskolcon *Szőnyi Lászlótól* a könyvtárszervezéshez kaptam sok jó tanácsot, *Lipták Páltól* Békéscsabán a modern könyvtár kialakításának igényét lestem el. Ez a két hatás meg is határozta az első évek törekvéseit.

— *Melyek voltak ezek a törekvések?*

— Olyan hálózatot akartunk szervezni, amely képes lesz behozni hátrányát. Nagyközséges vidéken élünk, igényes községi könyvtárakat kellett létesítenünk. Törekvéseinket hármas szempont irányította: 1. Terveinket a megye egész művelődéspolitikájának keretében, annak szerves részeként kellett megalkotnunk. 2. A könyvtárak tanácsi kezelésbe adását úgy kellett befejeznünk, hogy közben a legjobb együttmű-

ködést alakítsuk ki a könyvtárakat fenntartó tanácsokkal. 3. Bizalommal kellett támaszkodnunk a könyvtárakban dolgozó könyvtárosokra.

— Tisztában kell lennünk azzal, hogy a társadalom, beleértve a tanácsokat is, az olvasókat is, elsősorban nem ad, hanem vár. *A könyvtárak azt kapják vissza, amit adni tudnak.* Előbb tehát nekünk kellett adnunk. A tanácsokkal törekedtünk megismertetni a könyvtárak lehetőségeit, ehhez a legjobb szervezeti és emberi kapcsolatot igyekeztünk és igyekszünk kialakítani. Meg is kaptuk a tanácsoktól a bizalmat. A megyei tanács irányítása felismerte a könyvtárügy jelentőségét és támogatta, ösztönözte erőfeszítéseinket. Sikerült megteremteni a közös nyelvet, a közös koncepciót. Nincs külön tanácsi és könyvtári művelődéspolitikai, csak egy van.

— *Hallhatunk valamit az eredményekről is?*

— Gondos munka után készült el a tanácsok terveként 1965-ben az első, 1970-ben a második ötéves könyvtárfejlesztési terv. Ezek a tervek meg is valósultak. 1966-ban *Hajdúdorogon* épült az első korszerű könyvtárunk. Oda, majd Fülöpre meghívtuk a községi tanácsok elnökeit, akiknek *Sallai István* beszélt a könyvtárak szerepéről, lehetőségeiről. Évente 5—8, néha 10 könyvtár építését, felújítását, rendbetételét végezték el a tanácsok. A megyei tanács külön alapot létesített a könyvtárak berendezésére, a községek többségének tudtunk adni vagy teljes berendezést, vagy hatóság anyagi támogatást. Ez fokozta a községi tanács áldozatkészségét is. *A 100 falu — 100 könyvtár* mozgalom során 16 könyvtárat létesítettünk, illetve korszerűsítettünk, ez akkor 20 milliós tanácsi támogatást jelentett a könyvtáraknak. Ma már jó, országosan kiváló könyvtáraink is vannak. Még egyszer hangsúlyozom: az egyetlen helyes platform: egységes könyvtárpolitikai szemlélet alapján minél szorosabb kapcsolat a tanácsokkal.

— *S mi volt ebben a könyvtárosok szerepe?*

— A kialakult megyei könyvtárosi gárdára lehetett támaszkodni, mert megvolt az alkotás kívánatos, jó légköre. Tehetséges és szorgalmas új munkatársakat nyertünk meg. A hálózati módszertani tevékenység nem csupán egy csoport, hanem az egész megyei könyvtár feladatává lett. Minden fontos határozatunk közös elhatározásból, a csoportvezetői tanácskozás vitája és döntése során született. A megyei könyvtár kollektívája készítette a könyvtárfejlesztési programokat, segített megbe-

A Debreceni Megyei Könyvtár felnőtt részlege (Rudas István felvételei)

szélni a terveket, szakmai útmutatása természetessé, elfogadottá vált a fenntartók és a külső könyvtárak körében.

— *És a megyei könyvtár belső munkájának, szolgáltatásainak kifejlesztése?*

— Saját létszámunkból, felsőfokú szakemberek beállításával megteremtettük a 4 főből álló megyei szaktájékoztató részleget, amelynek feladata egész megyére terjedően az állomány alakítása és a szaktájékoztató. A belső eredményeknek ez lett a forrása. A hálózat állományát megszabadítottuk az elavult művektől. Rendszeressé tettük a tagkönyvtárak ellenőrzését. Kiadtuk a *Könyvtári Tékát*, amely nem csupán híradó, hanem a megye könyvtári informáló lapja, ez sugározza szét a szakszervezeti és az iskolai könyvtárakban is — hálózati központjaik közreműködésével — az irányítás elképzeléseit.

— A megyei tanácsnál közigazgatási szakkönyvtárt szerveztünk és működtetünk a helyi államigazgatás és vezetés tájékoztatására. Ide tartozik a *Vezetők tájékoztatása* c. kiadványunk, amelyet minden hó 15-ig megkapnak a megye párt-, állami és gazdasági vezetői. Ennek szak- és helyismereti része van.

— Szívósan segítjük az iskolai könyvtárak fejlesztését is. Alapelvünk, hogy sem átvenni, sem helyettesíteni nem szabad őket. Nagyon jó a kapcsolatunk az iskolai könyvtárak szakfelügyeletével, amely két év óta erőteljesen irányítja az iskolai könyvtárhálózat fejlesztését.

— *Sikerült bekapcsolódnia a könyvtárügy országos munkájába is?*

— 1966-ban a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kérésére Borsod és Komárom megyével, valamint Miskolc és Debrecen várossal közösen kidolgoztuk a nagy közművelődési könyvtárak gyűjtőköri szabályzatát. Ugyanakkor *Simon Zoltán*-nál négy nagyközséges megyében (Békés, Hajdú, Pest és Szolnok) végzett felmérés után elemzést készítettünk a nagyközségi könyvtárak helyzetéről. Részt vettünk a népművelési, majd a könyvtárügyi konferencia előkészítő tanulmányainak munkájában, a népművelés és könyvtárosképzés reformjának kidolgozásában, s ezenkívül számos fórum könyvtári munkát tárgyaló vitájában.

— *Miben látod a könyvtári fejlődés problémáit, mik a legfontosabb terveitek?*

— Az a fő kérdés, hogy mennyire tudjuk korszerűen kielégíteni a lakosság művelődési igényeit. Abban a pillanatban, ahogy megnyílik egy jó könyvtár, a közönség máris elárasztja. Az igények méretben, differenciáltságban és intenzitásban is nagyobbak, mint amit ki tudunk elégíteni. Minden statisztika azt mutatja, hogy az igények eltolódnak a korszerű tájékoztatás felé. De mi bizonyos korszerű igényfajtákkal nem tudunk megfelelően lépést tartani. A tájékoztatás mindenfajta könyvtár jövőjének a kulcsa. Ha mi nem teszünk eleget ennek az igénynek, akkor a könyvtáron kívül jönnek létre az információs központok. A hagyományos könyvtári szolgáltatások keretében most nincs korunk követelményeinek szintjén kielégítve a társadalmi tájékoztatási igény.

— Az eddiginél rugalmasabban kell ennek kielégítésére felkészülnünk. A legtöbb igénylőnek frissebb anyag és gyorsabban kell, mint a hagyományos csatornákon beáramló könyvekben van. Feltárási rendszerünk is elavult. Rengeteg fontos információ nem válik közkinccsé, például a nem hivatalos kiadók kiadványai, s ezek hiánya miatt nem tudunk felkészülni és elég gyorsan válaszolni az igényekre. Ez az egyik gond.

— A másik az *ifjúság* ellátása. Tanulásban, önképzésben alig lehet követni a fiatalok igényeit. A statisztikák már mutatják, hogy a korosztályok közül a 20—25 évesek tábora nő a legjobban, de emelkedik a 25—30 éveseké is, s csak 30 felett kezd csökkenni a könyvtárlátogatás. Akik tehát könyvtárba szöktak, azok továbbra is olvasnak. Ezért fontos az ifjúság könyvtári ellátásának megoldása. Ezért fontos az iskolai könyvtárügy felzárkózása a közművelődési mellé.

— Ezek távlati gondjaink. Közelebről: most visszük át fénylukkártyára a helyismereti nyilvántartást. Kiadványpolitikánkban arra törekszünk, hogy a felesleges irománydömping helyett tényleges igényeket elégítsünk ki. Készül az *Alföld* repertórium, a *Válasz* repertórium, egy *Petőfi* breviárium és a *Petőfi és Debrecen* című kiadványunk.

— Úgy kell terveznünk, hogy adottnak és egésznek vesszük a megyét történeti, termelési, társadalmi, művelődési életével, eredményeivel együtt. Ezt az adottságot kell szembesíteni művelődési és könyvtárpolitikai koncepciókkal s vigyáznunk arra, hogy egyetlen részterület se maradjon könyvtári ellátottság nélkül.

Eddig tartott a beszélgetés. Arató Attiláról azt mondhatnánk a régi szóhasználatból, hogy java férfikorában van. De újabban a vele egykoriakról azt szokták mondani, hogy fiatal ember. Valóban olyan aktív, mintha most lépett volna ki a KISZ-korosztályból. Ezért is örülünk idejében jött kitüntetésének. Joggal számíthatunk rá, hogy a tekintélyt, amit most szerzett, eredményesen kamatoztatja következő küzdelmeinkben a könyvtárügyért.

Páldy Róbert